

MÓRAVÁROS

Szeged városának nagyjából a Kálvária utca, ma Tolbuhin sugárút, köröltés és a Petőfi sugárút által közrefogott részének *Móraváros*, röviden *Móra*, az alsóvárosi nép ajkán *Újváros* a neve. A *Móra* elnevezés talán még Móra Balázs főbíró idejére (1676) megy vissza, akinek cölöpökkel védett nemesi kúriája itt állott valahol.

Móraváros vízállásos, mai napig feltörő nádas földje évszázadokon át nyilvánvalóan lakatlan volt. Legfőljobb hátságain alakultak ki kertek, szőlők. Ilyen volt a XVIII. században emlegetett, de a név után föltétlenül még a közepkorban telepített *Betlehem*, a mai Rákóczi utca nyugati részén, továbbá a *Mestörhőgy*, nyilván az alsóvárosi templomtól északnyugatra. 1750. *Elég olyan föld vagyon Alsó Városon lévő Temető mellett, ki másként Mester hegynek is mondatik.* Az *Aszalóhőgy*, olykor *Aszalóvőgy*, röviden *Aszaló* nagyjából a mai Kálvária sor és Korda sor szögében terült el. Az első világháború után *Ottovay* telep néven épült be. 1746. *Aszalló Vőgyben lévő két darab Szőlőm.* 1778. *Aszalo heg.* Ettől délre terült el a ma már szintén beépített *Hörnös* kertség. A körtöltéstől, budapesti és szabadkai vasútvonaltól bezárt kis háromszögletű részének viszont *Téás* a neve. A *Cserepessor* a régi fazekasok, népiesen cserepesek hajlékára, illetőleg munkahelyére emlékeztet. Nem véletlen, hogy a Város legnagyobb téglagyára a múlt század folyamán itt bontakozott ki.

Hogy a mai Móraváros területe még a XVIII. században is lakatlan volt, az egykorú térképek mellett az is bizonyítja, hogy a Kálváriát, amelyik mindig a város szélére szokott kerülni, a mostani Bolyai utca táján szőlők között (inter vineas) állították föl. Itt volt a piaristák kertje is. Tőlük nyugatra a mai árva-ház táján volt a katolikus és görögkeleti, később még a zsidó temető. Itt a katolikus temető melletti szántóföldön folyt hosszú időközön át a palánkiak Márk napi (ápr. 25) búzaszentelése, amelynek emlékezetét a Víz előtt a *Búzaszentölő* utca (mai semmitmondó neve Zoltán utca) tartotta fenn. A *Kilpalánk*, tehát nagyjából a mai két körüttől, továbbá a Kossuth Lajos és Petőfi sugárutaktól körülhatárolt terület benépesedésével a múlt században, az 1831. évi kolerajárvány után a Kálváriát és a temetőket mostani helyükre telepítették.

Az így felszabaduló területeket és szomszédos szántóföldeket, *tanka* néven emlegetett vízállásokat, amelyek hajdanában a kihalt Móra család, majd Nagy Ferenc szenátor birtokában voltak – innen az egykorú megjelölés: *Nagy Ferenc földje* – házhelyekül osztották ki. Az új városrész szabályos utcásorai, arányos

* Tanulmányrész szerzőnek a Rókus (MFME 1957. 165–170), az Alsóváros (uo. 1958–59. 123–126), a Palánk (uo. 1960–62. 147–160), a Felsőváros (uo. 1963. 121–128) című várostörténeti cikkekkkel.

telkei már a Víz előtt is mérnöki szemléletről, átgondoltságról tanúskodnak. A házak azonban nem érik el a régebbi városrészek színvonalát, aminek természetesen társadalmi és gazdasági okai vannak.

Móráváros és Újszeged példája mindenesetre azt mutatja, hogy a hatalmasan szaporodó, hagyományos városi életéhez, a városi munkalehetőségekhez ragaszkodó szegényebb népesség kénytelen már olyan vízjárta, peremi területekre is rátelepülni, amelyeket hosszú időközön át iparkodott elkerülni.

Föltétlenül a családi település nyomait őrzik Móráváros utcanevei: *Móra*, *Szekeres*, *Hajnal* (ennek félreértéséből született az árvíz után az ellentétes, a szegedi népnyelvben ismeretlen *Alkony*), *Répás*, *Farkas*, *Katona*, *Csillag*, (híres *koplalós*, azaz fuvaros család), *Föhlő*, *Kormányos*, *Faragó* utca. A *Vörösács*, *Nömöstakács* utca itt élő iparosok nevét őrizte meg. A Víz utáni idegen névosztogatók állandósították őket a szegedi fül számára zörejszerűen hangzó, e-ző alakban. Ők változtatták meg a régebbi *Gyöp* utca nevét is, az „előkelőbb” *Gép* utcára.

Mórávárosban települtek le a város legszegényebb családjai, amelyekből az agrárproletár: kubikos, téglagyári munkás és gyári munkás, napszámos, márólholnapra tengődő rétegek kerültek később ki, akik leghamarabb ébrednek emberi elhagyatottságuk tudatára. Szükségyszerű emberi folyamat tehát, hogy a szociáldemokrácia, később a kommunizmus első szegedi hívei leginkább mórávárosiak. Megbántottságukat, de reménysegeiket is Móráváros költőfia, Lódi Ferenc fejezi ki. Ezt a világot rajzolja bizonyos korlátozottságokkal Jávorka Ferenc (1904–1963). Innen a Vörösács utcából hódítja meg a világot korunk egyik legnagyobb szobrása, Csáky József.

Szeged városának egyik ipari különlegessége a *papucs*, amely egyébként – mint ismeretes – a török idők szegedi hagyatéka. Iparművészetté azonban első sorban mórávárosi félproletár csizmadiák avatták a múlt század derekán. Ugyanis Szeged legelső önálló női dolgozói, akik a megváltozott közgazdasági viszonyok, főleg a manufaktúra és kezdődő gyáripár hatására, továbbá a proletár családok pusztuló emberi organizmusa, széteső munkaközössége következtében külső munkára, önálló keresetre (téglagyár, dohánygyár, kendergyár, paprikamunka) szorulnak, legelőször szinte kizárólag Móráváros lányából és asszonyaiból kerülnek ki.

E városias életmódból adódó lábbeliszükségletet, továbbá kereső mivoltukból fakadó önálló emberi igényeiket először éppen Móráváros szegény sorsú, pályájuk elején komoly nehézségekkel küszködő fiatal csizmadiái elégítették ki. Ezek mesterségükbe nagyobb tőkét, anyagmennyiséget és választékot nem tudnak befektetni, de éles szemmel, leleményes ösztönrel észreveszik azt a nagy társadalmi és ízlésbeli változást, amelynek szegedi szülőföldje, elindulása éppen Móráváros lesz, és megteremti a pillanatnyi társadalmi helyzetet, anyagi állapotokat, modernebb népi közízlést és divatot egyaránt kifejező, szinte jelképező szegedi lábbelit, a papucsot.

Az első világháború előtt még számos fazekas, szíjjártó, kötélverő kis-műhely is virágzott Mórávárosban. Egyik kötelesmester, Bakay Nándor alapítása Móráváros és Rókus határán, a helybeli, első sorban mórávárosi kézműves hagyományokból kibontakozó *Szegedi Kenderfonó Gyár* (1877), amelynek szegedi ajkakon máig *Bakay-gyár*, röviden *Bakay* a neve. A közvetlen környezet ihletli a *textilkombinát* Mórávárosba telepítését is.

Móráváros a szocialista Szeged szülőanyja.

Bálint Sándor

MORAVÁROS

Ein südwestlicher Teil der Stadt Szeged, der unter anderen im vorigen Jahrhundert entstand, heisst Móraváros. Nach dem Szegediner Oberrichter (1676) Balázs Móra, dessen Herrenhaus irgendwo hier gestanden war, wurde der Stadtteil benannt. Dieses Gebiet hat man um 1840 als Hausgründe zerteilt, wo sich die ärmsten Schichte der Einwohner, wie Kleinproletarier, Tagelöhner, Erdarbeiter und Arbeiter der Ziegelfabrik angesiedelt haben.

Sándor Bálint